

سوال نمبر 1:

لوک گیت دی تعریف، لوک گیتاں دیاں
قسموں تے اپناں دے ذریعے پنجابی ثقافت دا
اظہار تے ویروا کرو۔

لوک گیت دی تعریف:

لوک ادب وچ لوک گیت منڈھلی حیثیت رکھندے
نیں۔ ایہہ اوہ گیت جنہاں تہمیرے کتابی شکل وچ
لکھ نئی جانڈے بلکہ اک نسل توں دوجی نسل
وچ زبانی منتقل / ٹوڈے جانڈے نہیں۔ ایہہ
سینہ بہ سینہ چلندے نہیں۔ لوک گیت کسے آک
بندے نے نہیں لکھے ہونڈے بلکہ ایہہ گیت معاشرے
دے لوک آئے تخلیق کردے نہیں تے اینٹوں
فارغ وقت اچ یکا دوہے لوں سنلندے نہیں۔

مثال دے طور تے:

لودی لوک گیت دی اک قسم اے جیٹری ماں
اپنے بچیاں لوں سمہدے ہوئے سنیدی اے۔
تے ایہہ لودیاں آک نسل توں دوجی نسل وچ
چلدی رہندے نہیں۔

لوک گیتاں دیاں اقسام:

لوک گیتاں دیاں قسماں تھلے بیان کیتی گئے نیں:

1	ڈھولا	4- ٹپہ
2	لوری	5- دو بیڑا
3	مایا	6- جگنی
7-	لوی	

1 ڈھولا:

ڈھولا قدیم ترین لوک گیت اے جیڑی صدیاں دے پیڑے طے کردی اک بیڑھی توں دو جی بیڑھی تائیں سینہ بہ سینہ لگی آؤندی اے۔

پنجابی زبان وچ ڈھول محبوب کون کنڈے نیں تے ڈھولا دا مطلب اے "اے محبوب" یعنی ایہہ گیت محبوب توں مخاطب کر کے گایا جاندا اے۔

بقول پروفیسر شارب:

"ڈھولا طور محبوب پنجاب دی پرانی علامت اے تے لوک گیت ڈھولا ایسے محبوب آئے ڈھوے توں ای بنیا اے۔"

بقول بیرو فیہر سمیع اللہ قریشی:

”ڈھولا اہل وچ بندے دے دکھاں دا ویروا تے
سپنور اے“

ڈھولا دی اقسام:

کھد بیان آیتے لئی اقسام ڈھوے دے میں

- 1- رومانی ڈھوے
- 2- داستانی ڈھوے
- 3- مینہ ڈھوے
- 4- لوسفا دے ڈھوے

ڈھوے دی بنت:

بقول اختر شمار:

ڈھوے وچ ادا لے مہرے دی بجائے پورا مہرے
ہوندا اے۔ ڈھولیاں دے پہلے مہرے آوے
کافیاں وائے ہونڈے میں۔ پہلے دو مہرے ہم
وزن وی ہونڈے میں۔ ایہہ دو یا دو توں زیادہ
مہرے تے شامل ہو سکدا اے۔

سے سالوں جانے تے بھاویں نہ جانے
ساڈا ڈھول جاو نیاں مانے

کہ میں ایتھے مابھی میرا سویدرے
میرا پیل پیل دل پیا اودرے
دھن میرا جبراً جھوٹے ڈھولا

۲- بولیاں:

بولیاں پنجاب دے لوک گیتاں دی اک ایہہ جہی
ہنفا اے جیہدے وچ پنجاب دے وسیب
دی کولی تصویر کھینچی گئی ہوندی اے۔ ایہہ اوہ
ہنفا اے جیہدے اُتے خوشیاں، غم، امنگاں،
چاواں، سرشاری تے سرستی دے سارے
رنگ ملدے نیں۔

بولیاں دے "کچھوٹر بارے کوٹی بکی گل نہیں رہی جا
شکری کہ ایہہ کدوں وجود وچ آئی پہلا شاعر کون
سی تے پہلا واری ایہنوں کس نے گایا سی۔ ہر
ایہہ معلوم سی کہ جدوں کسے گھبرو نے مٹیار دے
پیار پایا تے اویدے حسن لوں بیان کرن ٹی
جیہدے الفاظ ادا کتے اوہ لوی بن گئے۔

بقول مقصود ناہر چوہدری:

بولیاں لوک ادب دی اک اچھی تصویر نیں
جینہاں لوں عوام دے غم تے خوشی دے جذبات
نہترے سامنے آجاندے نیں تے ایہناں وچ سدھے

سالوں میں انسانوں کے دل چھپے نظر آوندے ہیں۔

لولیاں دی بنتر:

لقول پروفیسر قیوم نظر:

”لولیاں جمع دایفہ اے جیہدا واحد لولی اے۔
لولی اجیہی نظم اے چہری اگوی مصرعے وچ
مک جاوے تے جیہدے وچہ ردیف تے قافیہ
وی نہ ہووے۔“

کچھ لولیاں دیاں مثالیں:

- 1 گوری بھل گئی دندا ساملنا، تے گجھ گئی کالگیت تے
- 2 اوکھے مٹلاں دے رہوں نیپڑے، ذات کوئی پچھدائیں
- 3 دناں والیاں دے پکن پرو نچھے، چھڑیاں دی آگ نہ بدلے
- 4 ساڈا دیس سپہانگن سارا، چپے چپے کھوہ وگدے

لولیاں دا موضوعاتی کھلا ر:

لولیاں ذاکوئی یک خاص موضوع نہیں ہوندا
بلکہ ایہہ موقع دی مناسبت نال کئی وی موضوع
نے لئی جا سکدی ہیں۔ لولیاں مذہبی، سیاسی،
سماجی، ہجرتے فراق، عورت دی محبت تے

خولھورتی عنبریں ایس وی موضوع تے لئی جا
سڈی اے۔

3- ٹیپ:

ٹیپ پنجابی لوک گناں دی اک اہنفا اے۔ ایہ
وسیب دے رہن سہن، رسمیں رواجوں تے
میلاپاں وچ خوشی دے موقع تے گایا جاندا اے۔
عام طور تے کڑیاں ویاہ دے موقع تے
مقابلہ دے انداز وچ ڈھولکی دی مدد نال
ٹیپ گانیاں نیں۔

بقول ڈاکٹر عصمت اللہ زاید:

”ٹیپ دا مزاج شوخ اے۔ ایہدے وچ موضوعات
دی رنگارنگی موجود اے جسٹری خوشی دے
موقعاں تے بیان کیتی جاندی اے۔ ایہہ زیادہ
ترویاہ تے گائے جاندے نیں تے اینوں گاون
آلیاں جوان کڑیاں پوندیاں نیں۔“

ٹیپ دی بنتر:

بقول صدیق تاثیر:

”ٹیپ وچ بگڑتے قافیہ دی پابندی لازمی اے

تاکہ ٹیپے دا وزن برقرار رکھیا جاسکے۔ ایلہہ عملاً
مہل جیسے حملے لوقں شروع ہوندا اے۔“

ٹیپے دیاں کجھ مثالیں:

۱۔ پیلی دیاں جھاواں نی
آپے ہتھی ڈوئی ٹو رکے ماپے کرن دعاواں نی

۲۔ دھیلے دی چاء پیتی
لکھاں جیسی جمنڈی چنناں، تیرے پچھو وے تباہ لیتی

4- لوریاں:

پنجاب دے لوک گیتاں وچوں لوری سبھ لوقں
قدیم لوک گیت اے۔ لوری اوس گیت لوقں
لیندے نیں جیٹرا اک بچہ جھداں نال ماں دے
منہ کول سنا شروع کر دیندا اے۔

لوری دا پچھو لٹر:

جیویں مہتا دا جزا دنیا دی ہر قوم وچ اک
ساواں ہوندا اے ایویں ہی لوریاں وی
ہر زبان تے ہر قوم وچ موجود ہیں۔

بقول افضل پرویز:
 "لوری حضرت انسان لوں لڑھتی وچ ملی ہوئے ہن"

بقول اختر شمار:
 "بچے دی ماں، نانی یا دادی گود وچ بے بے نلے نال
 لوں سوان لئی جیہڑی پتھاں نال تھا پٹری مارے لیت
 گاوندی اے، لوری ایلاندی اے"

پنجابی لوریاں د ا موضوع:

چونکہ پنجاب مڈھ قدیم لوں ای زرعی علاقہ
 اے تے ایلدی لویتی آبادی پینڈاں وچ رہندی
 اے ایس واسطے ایلدیاں لوریاں وچ معاشی تے
 سماجی روپے تے ڈنگراں، جالوراں، فصلان،
 کھیتاں تے اناج دا ذکر ملدیا اے۔
 ایس لوں علاوہ لولیاں وچ مذہبی، معاشی
 سیاسی تے سماجی رنگ وی ملدا اے۔

لوریاں دیاں مثالان:

جنگل ستے پہاڑ ستے
 ستے سب دریا
 اے جاگدا ساڈا کا کا
 زنگر، زنگر، زنگر

مایہ دی بنتر:لقول کنول مشتاق:

بیت دے لحاظ نال مایہ دے دو مصرعے ہوندے
 نیں۔ پہلا مصرع دوے مصرعے لقول ادھا ہوندا اے
 ایس لئی ایس لوں ڈیڈو مصرعی گیت وی لیا
 جاسکدا اے۔“

مایہ دی چند مثالیں:

اے آری تے آری اے
 اک دم یوسف دا، سارا مصر وپاری اے

اے دو پتر اناراں دے
 ساڈا دکھ سن سن کے روندے پھر پہاڑاں دے

مکدی گل:

پنجابی لوک گیت پنجابی ادب وچ اک وکھرا
 مقام رکھدے نیں۔ پر لوک گیت دی اپنری
 سنتر، موضوع تے بیان اے پر سب وچ اک
 گل سا جھی اے کہ سب ہی پنجاب دی دھرتی
 تے ثقافت دی عکاسی کردے نیں۔